

Sofija KALEZIĆ*

FILOZOFIJA SELA I PALANKE U ROMANU MILKE BAJIĆ PODEREGIN — *SVITANJE*

Sažetak: Milka Bajić Poderegin je bila prva žena sa prostora Crne Gore koja se uspješno ostvarila u zahtjevnoj formi razućenog društvenog i poroćičnog realističkog romana. Roman *Svitanje* počela je da piše oko 1963. godine. Svojim jedinim djelom sačuvala je od zaborava važan period u istoriji crnogorskog i srpskog naroda na primjeru Pljevalja, vremenski lociranog između vladavine Otomanske i Austrougarske imperije. Po izlasku iz štampe knjiga je privukla pažnju čitalačke publike, pa se iste godine našla u izboru za Ninovu nagradu.

U radu *Filozofija sela i palanke u romanu Milke Bajić Poderegin 'Svitanje'* Sofija Kalezić osvjetljava osnovne motive u ovom djelu, pojašnjavajući koji su sve razlozi uticali na njegovu umanjenu recepciju, tematiku djela povezujući sa *Filozofijom palanke Radomira Konstantinovića*. Ovim radom autorka je ujedno čitaocima približila umjetničku pojavu prve Crnogorke-romansijera, opisujući svoju neobičnu životnu priču, čiji su tragovi vidljivi u *Svitanju* — ostvarenju djelimično autobiografskog karaktera.

Ključne riječi: *Svitanje, selo, palanka, porodica, žena, hronika, rat*

U savremenoj književnosti roman predstavlja najpopularniju književnu vrstu, koja čini sintezu raznovrsnih načela oblikovanja jer — iako zaseban žanr, on u sebi sažima sve druge književne vrste, odnosno tipove diskursa. U pogledu romaneskних ostvarenja svoje mjesto u okvirima savremene proze sve češće nalaze ženski pisci, što se može posmatrati i kao vrsta umjetničkog progressa u odnosu na ranije periode u kojima su romanopisci isključivo bili muškarci. Milka Bajić Poderegin bila je prva žena s prostora Crne Gore koja se uspješno okušala u zahtjevnoj formi razućenog društvenog i poroćičnog realističkog romana.

* Sofija Kalezić, Fakultet za crnogorski jezik i književnost, Cetinje

Milka Bajić rođena je 28. 8. 1904. godine u Pljevljima, gdje je završila osnovno školovanje i bila jedna od prvih maturantkinja tadašnje gimnazije. Diplomirala je 1928. godine na Katedri za svjetsku i nacionalnu književnost Filozofskog fakulteta u Beogradu. Predavala je kao profesorica u pljevaljskoj gimnaziji, gdje se upoznala sa svojim kolegom, profesorom Ignjatijem Podereginom, za koga se udala 1928. godine.

Bračni par Poderegin odlazi zatim na službovanje u Prokuplje, pa u Kraljevo, gdje ih zatiče Drugi svjetski rat. Tu su njemački fašisti, zajedno sa hiljadama Kraljevcana i Kragujevcana, strijeljali i njenog supruga koji je porijeklom bio Rus. Ignjatije nije želio da napusti svoje učenike i zajedno sa njima je otišao na strelište. Milka je tada zajedno sa kćerima Jelenom-Ljoljom i Nadeždom-Nađom prešla u Požarevac.

Odbila je da radi pod okupatorskim vlastima i aktivno je pomagala Narodnooslobodilački pokret. Nakon završetka rata radi kao profesorica srpskohrvatskog jezika i književnosti u Beogradu, gdje je predavala do 1955. godine, kada se zbog slabog zdravstvenog stanja penzionisala.

Kao profesorica Milka je radila u Pljevljima, Prokuplju i Kraljevu do 1941. godine, kada se preselila u Požarevac, a nakon Drugog svjetskog rata je u Beogradu nastavila da se bavi prosvjetnopedagoškim radom. Roman simboličnog naslova *Svitanje* počela je da piše oko 1963. godine. Uprkos teškoj bolesti, zbog koje je posljednje dvije godine života provela sa kćerkama u Londonu, uspjela je da završi ovu specifičnu proznoistorijsku hroniku jedne porodice, grada i vremena koje je fabulu omeđilo.

Ovaj jedinstvenog romana, u kome spisateljica kazuje o borbi našeg naroda za opstanak i čekanju sunca slobode, do sada je doživio tri izdanja. Prvo izdanje publikovano je šesnaest godina nakon autorkine smrti, 1987. godine u Beogradu od strane izdavačke kuće Jugoslavija publik, a naredno izdanje je štampao Naš dom 1997. godine. Roman je preveden na francuski u izdanju *L'Age D'homme* u Lozani, kao i na engleski jezik, a u pripremi je njegov prevod i na ruski. Treće izdanje *Svitanja* izašlo je 2012. godine zahvaljujući Narodnom muzeju Prijepolja, a izdala ga je Književna zadruga Srpskog narodnog vijeća sa predgovorom Bojana Strunjaša.

U ovom djelu književnica je opisala ljude i događaje u svom zavičaju od sredine XIX stoljeća, od 1850. do formiranja stare Jugoslavije, odnosno Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca 1918. godine. Milka Bajić Poderegin umrla je u Londonu 1971. godine, a njena urna je položena u Manastirskom groblju u Pljevljima

Svojim romanom simboličnog naziva — *Svitanje*, koji je pisala dugo godina i završila neposredno pred kraj života, uspjela je da sačuva od zaborava jedan

period u istoriji crnogorskog i srpskog naroda na primjeru Pljevalja, gradića smještenog između vladavine Otomanske i Austrougarske imperije. Odmah po izlasku iz štampe *Svitanje* je privuklo pažnju čitalačke publike, pa se iste godine našlo u izboru za Ninovu nagradu.

Svitanje počinje kao tipično realistički roman, i pored toga što u svom središnjem i epiloškom segmentu posjeduje velik broj neorealističkih detalja i elemenata, od naglašene psihologizacije junakinjinog lika do detaljnih opisa njenih snova i somnabulnih vizija. Rene Velek i Ostin Voren u svojoj *Teoriji književnosti* izražavaju stav da realizam „odbacuje fantastično, bajkoliko, alegorijsko i simbolično, sve veoma stilizovano, čisto apstraktno i ukrasno“.¹

Kao književnoistorijski pojam on označava umjetnički pravac koji nastoji da stvarnost prikazuje vjerno i bez strasti, stilsku formaciju kao nadindividualno i nadnacionalno jedinstvo, te književnu epohu koja dominira između tridesetih i devedesetih godina XIX stoljeća, mada u južnoslovenskim književnostima njeni refleksi žive i mnogo nakon naznačenog perioda. Realistički metod označava književnost koja prikazuje stvarnost kakva jeste, uvjerljivu u odnosu prema objektivnoj stvarnosti.

„Književnost zahvata maticu naroda; pisci svu pažnju posvećuju različitim vidovima narodnog života, od onih prastarih folklornih, do drugih koje je donosilo novo vrijeme“, o pojavi realizma na domaćim prostorima piše Aleksandar Ilić. „Oni teže da što vjernije prenesu ne samo način života, običaje, shvatanja, nego i način govora ljudi u pojedinim krajevima. U književnost ulazi regionalna tematika, a u njen jezik prodiru provincijalizmi, dijalekatska obilježja i govorne odlike staleža. Zagledani u stare, patrijarhalne odnose, koji su pod udarom novog vremena počeli slabiti i nestajati, naši su realisti s poznavanjem prikazivali seoski život i život malog grada, palanke, dok su u mnogo manjoj mjeri obrađivali probleme modernog, evropskog načina života.“²

S obzirom na vrijeme kad je stvaran i kada je objavljen — *Svitanje* je atipičan roman, kako po tematici, tako i po pripovjedačkom postupku. Istorijske teme još odavno nijesu bile zanimljive, a realistički način pripovijedanja bio

¹ Rene Velek / Ostin Voren: *Teorija književnosti* (poglavlje: *Priroda i oblici narativne umjetnosti*), Nolit, Beograd, 1965, str. 67.

² Aleksandar Ilić: *O realizmu*, u knjizi istoimenog naslova (priređio: Aleksandar Ilić), Prosveta — Nolit — Zavod za užbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1984, str. 15–16.

je prevaziđen. Slabiju recepciju ovog vrijednog djela uslovlila je i činjenica da je publikovano u doba umjetničke ekspanzije novih izražajnih formi, u prvom redu postmodernističkog romana. U godini kada je objavljeno *Svitanje* pojavio se *Hazarski rečnik* Milorada Pavića, koji je sve druge knjige gotovo čitavu deceniju potisnuo sa literarne pozornice, oformivši drugačije razumijevanje književnog teksta i načina njegove umjetničke realizacije od onih koji su do tada bili u praksi.

Knjiga Milke Bajić Poderegin objavljena je posthumno i osim promjene književnih „trendova“, to je bio jedan od razloga kritičke prećutanosti ovog veoma vrijednog teksta. Svojim jedinim djelom ona kao da je prkosila vremenu u kom je živjela i u potpunosti se predavala dobu o kom je pisala — sredini XIX stoljeća sjevera današnje Crne Gore. Pripadnost realističkoj poetici ogleda se u svim važnim segmentima djela, od izrazite folklorne nijansiranosti do vanredno uspjelog dočaravanja sočnog i kolokvijalnim izrazima „oboženog“ pljevaljskog govora.

I pored toga što je na prvoj stranici ostvarenja istaknuto da su sve ličnosti u knjizi izmišljene, a svaka podudarnost s postojećim ljudima i sudbinama — slučajna, upadljiva je sličnost romanesknih junaka sa storijom o književničkoj porodici. Isto to važi i za izgrađivanje ženskih likova, osobito za glavnu junakinju Jelku, u kojoj je autorka nesumnjivo oslikala lik svoje majke Jelenke, dok je u završnici djela najviše pažnje poklonjeno njenom najmlađem ženskom potomku Mileni, odnosno svojevrsnom spisateljičinom alter-egu.

Slika svijeta u romanu takođe je na autobiografski način realistična: *Svitanje* pripovijeda personalni pripovjedač koji se povlači u drugi plan, a čitalac kao da postaje dio pripovjednog svijeta. Tačka gledišta vezana je za određenu poziciju, pa tako autor objektivizuje različita stanovišta, odnosno narativne perspektive. Stoga dva osnovna hronotopa u ovom ostvarenju — vremena i prostora, igraju važnu ulogu kako u slikanju događaja, tako i u atmosferi djela.

Neobično je i to što, i pored izuzetno slikovito dočaranih muških junaka, spisateljica zapravo prati „ženski rodoslov“ jedne porodice, počev od petnaestogodišnje Savke Stević i njene udaje za dosta starijeg Tana. Ona iz Nove Varoši dolazi u kuću Žarkovića, u pljevaljsko selo Golubinju.

Prostor kojim roman otpočinje jeste selo Golubinja kroz koje prolazi svadbena povorka i ritualni ulazak mlade u kuću Žarkovića. Savka tri puta podiže nakonjče, baca žito iz rešeta, biva prevedena preko kućnog praga, dvori, vršeći obredne simboličke radnje koje po narodnom vjerovanju nagovještavaju srećan i plodan brak, pun uspješnog i zdravog potomstva. Ipak, sve u atmosferi opisanih događaja sluti da će autorka u nastavku romana pričati drugačiju priču,

posvećenu temi repatrijarhalizacije arhaične kulturološke matrice, te buđenju svijesti ispunjene novim porodičnim i društvenim odnosima.

Budući da je riječ o vrlo patrijarhalnom vremenu i čvrsto ustanovljenim moralnim kodeksima, Savka se u većoj mjeri udaje iz osjećanja obaveze prema Tanu, nego iz ljubavi. Od opisa prve bračne noći, pa nadalje — oni ne funkcionišu kao seksualno usklađen par, ali će se ona svim silama truditi da se inkorporira u porodičnu zajednicu, postajući odana supruga i dobra majka svojoj djeci:

„Istuli lampu’, prošapta Savka i sva se skupi u strahu. Tane zbacila šalvare, pa i on u košulji i gaćama priđe dušek. Leže pored Savke, podiže joj glavu i nasloni na svoju lijevu ruku, a desnom počeo da je otkopčava. Ona se otimala i krila grudi rukama. ‘Što se stidiš, grlice mala, ti si mi žena. Pušti da nađem skrivene bijele golubove.’ Tepajući joj, on rascijepi dublje razrez na košulji, pa stade da joj ljubi oble male grudi. Ona je objema rukama gurala njegovu glavu od sebe, ali kad je vidjela da je uzalud opustila se. Tane je sve nervoznije cijepao košulju i pokušavao da odriješi gaće. Tada se Savka počeo braniti i rukama i nogama. ‘Ne stidi se bona, sve je to lijepo i od Boga dano. Svejedno ti je što se otimaš i što si se vezala u mrtvi uzo. Da ti je tuj dubrovačka brava, i nju bik raskinuo.’ Savka je topila jastuk suzama i gledala Tana kako pored nje duboko spava oznojenog čela i razdrljenih kosmatih grudi. Drugačije je ona u svojim djevojačkim snovima zamišljala tu prvu bračnu noć.“³

Nakon traumatične prve bračne noći, koju mlada djevojka doživljava kao razočaranje, vrlo brzo bračni par ipak počinje da funkcionise po ustaljenim pravilima malovaroške sredine, postajući jedno drugome bliski: „Podiže jorgan i počeo je posmatrati. ‘Lijepa je, sva rozli, a jedra ko jedra jabuka, no još je zelena, još ništa ne zna.’ Savka se okrenu na drugu stranu i nastavi da spava. Jedna pletenica rasula joj se po jastuku, košulja joj se smakla, pa joj se vidjelo oblo rame. Tane primače lice talasastim krajevima njene kose i prošapta: ‘Sva đulom miriše’, pa sa srećnim osmijehom ponovo zaspa. Kad su ustali, obukli se i umili, Tane povede Savku da joj pokaže kuću, mutvak i baštu.“⁴

U narednom periodu za Savku nastupaju srećni dani, ona rađa dvije djevojčice — Jelku i Julu, koje joj ispunjavaju život, a sa Tanom lagano sinhronizuje bračne odnose, ispunjene ljubavlju, povjerenjem i toplinom. Njihova sreća, međutim — kako to već često biva u jednom ustalasanom i mutnom vremenu

³ Milka Bajić Poderegin: *Svitanje*, Naš dom, Beograd, 1997, str. 16.

⁴ *Ibidem*.

— biva kratkog vijeka jer Tana pored druma ubijaju Turci, pa Savka ostaje udovica, a njene ćerkice siročad. I pored toga što se u opisima društvenopolitičkih i trgovačkih veza opisuju spona Pljevalja sa Sarajevom, pa čak i sa Solunom i Bečom, osnovni prostor u ovom romanu je kuća, iza čijih se zidova odvijaju relacije između članova uže i šire porodice.

Savka u svemu sluša svoje djevere koji žele da je preudaju za jednog bogatog trgovca, uz opravdanje da im ona nije teška, ali da će joj tako propasti mladost jer će djevojke jednog dana otići za svojom srećom, a ona će ostati sama. U trenutku kad ona čeka mladoženju obučena u bijelu vjenčanicu i pokrivena gustim velom, u prostoriju uleću ćerkice koje je na koljenima mole da se ne uda je. Savka odustaje od takvog nauma, pa i pored razočaranja i prekora djevera, odlučuje da se do posljednjeg atoma bića posveti svojoj djeci.

Osnovni fabulativnomotivski segment djela, koji predstavlja i njegovu podlogu, ispričan je preko sudbine Savkine kćeri, ljepotice Jelke koja se udaje u porodicu Kojića. „Rako Kojić ženi sina devojkom iz stare građanske kuće i ne bi hteo ništa da menja u svom poluseljačkom načinu života.“ O hronotopu prostora i vremena, kao i o junacima romana *Svitanje* piše Jovan Ljuštanović: „Mladoženja Janko bi hteo da kupi za svoju sobu ‘bosanski ćilim, ogledalo, posrebrene ibrike i leđane, međutim — glava porodice to odbija i pristaje samo da se podovi potru, prostru ponjave i njihovi seljački ćilimi. Od sve kupovine ostaje samo „bijeli umivaonik i bokal od emajla’. Uprkos tome, dolazak Jelke Žarković u kuću Kojića postupno donosi krupne promjene. Ona u početku želi samo ikonu Bogomajke i srebrno kandilo, nameravajući da ‘firange sama sašije, od bijele kamrike, duple, s karnerima’. Međutim, uspešno uklapajući se u porodičnu zajednicu koja neprstano materijalno jača, pre svega kroz trgovinu s Austrijancima, i koja preko noći osvaja građanski status, Jelka uvodi način stanovanja kakav je imala kod Žarkovića — ‘kupuju se novi sudovi od najboljeg bakra, veliki služavnik s priborom, šivaća mašina i ikona svetog Stevana za spavaću sobu’. Iz te sobe su po Jelkinoj želji izbačeni stari minderluci i ponjave, a kupljeni su bosanski ćilimi i pole za sećije, po kojima su poredani tvrdi jastuci presvučeni čohom tamnocrvene boje.“⁵

Milka Bajić Poderegin opredijelila se da roman ispričava sa stanovišta objektivnog pripovjedača u trećem licu, onog pripovjedača koji, prema Kete Hamburger, nije sa logičkog stanovišta konzistentan iskazni subjekt, već obavlja funkciju pripovjedača. Pripovjedač u ovom romanu koristi slobodu koju

⁵ Jovan Ljuštanović: „Prostor i vreme u romanu ‘Svitanje’ Milke Bajić Poderegin“, *Mostovi*, godina XXVII, broj 139–140–141, Međurepublička zajednica Pljevlja, Pljevlja, 1996, str. 67.

mu omogućava ta nekonzistentnost, ali se, ipak, više vezuje za pojedine, prije svega ženske likove — Savku, Jelku i Milenu, odnosno majku, ćerku i unuku.

Upravo preko sudbinskog niza koji se među ženskim potomcima jedne iste porodice nastavlja, roman s manjim digresijama posjeduje hronološki tok kazivanja. Budući da u njihovom postupanju, kako u porodici, tako i van njenog okrilja — dominira čvrsti palanački duh, na ovom mjestu čini se uputnim citirati odlomak iz *Filozofije palanke* Radomira Konstantinovića, kojim se može pojasniti funkcionisanje u brojnim životnim (ne)prilikama junakinja i junaka ovog ostvarenja:

„Red palanačkog sveta, oličen u stvarima svakodnevnog, čulnog iskustva, i u stvarima moralnim i stvarima duha koji pokušava ovde da opstane, samo je izraz, prožet tugom mrtve svetlosti, ovog osnovnog nagona bolno-gorke volje da se nalog zatvorenoga sveta prihvati kao mogući imperativ egzistencije, odnosno da se egzistencija pomiri sa trajnošću. Ruka koja pomno reguliše ovaj sređeni svet, kao u nekakvom neprestanom ratu sa mogućim ne-redom, sa bogatstvom haosa koji vreba iz „sveta“, jeste uvek ruka palanačkog duha jedno-obraznosti koji ne priznaje vreme i koji, u tom nepriznavanju, s gorkim ponosom prihvata istovremeno i udes siromaštva i udes anahroničnosti, jer u njima ne vidi udes već jemstvo i znak svoje prednosti, jedinstveni način preživljavanja svakog iskušenja, sigurnost u sklonjenosti u rutinski stil i stilizovanu rutinu što očinski sve drži pod sobom i koja se javlja kao zaštitnički duh.“⁶

Unutrašnja struktura romana *Svitanje* veoma je raznovrsna i dala bi se razvrstati po različitim kategorijama ili kriterijumima, s obzirom na to da su u ovom djelu prepoznatljivi društveni, porodični, ljubavni, erotski, patriotski, egzistencijalni, deskriptivni, psihološki, refleksivni, antropološki, onirički i brojni drugi momenti i motivi. Dominantan u ostvarenju jeste motiv nesrećne majke koja usljed spleta različitih životnih okolnosti, a najviše zaraznih bolesti koje su u to doba harale „desetkujući“ stanovništvo i kojima nije bilo lijeka (difterija, tuberkuloza, pjegavi tifus, španska groznica itd.) — jedno za drugim, gubi gotovo svu djecu, počev od njenih muških potomaka.

„Milena je treptala od uzbuđenja, ali se nije osjećala onako srećna kao prije nekoliko godina kad su bili živi otac i Niko i Marija. Činilo joj se

⁶ Radomir Konstantinović: *Filozofija palanke* (poglavlje: „Duh palanke kao duh plemena u agoniji“), Nolit, Beograd, 1981, str. 23.

da ni u narodu nema onolikog oduševljenja i radosti koje je do tada doživjela, Mnogo je mladeži izginulo u ratu, mnogo kuća ožalošćeno, mnogo patnje i straha se preturilo preko glave, pa su ljudi bili iznureni. Slušala je govore pune nepoznatih riječi o nacionalnom dostojanstvu, o novoj Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca, koja će biti veća i jača od Dušanove i prostirati se od Triglava do Đevđelije, od Jadranskog mora do Đerdapa. Nije mogla sve razumjeti, ali je cijelim svojim bićem žudila za novim vidicima o kojima se govorilo i znala je da se pred njom dijele prošlost i budućnost, kao što se dan i noć dijele pred zoru.⁷

Autorka se služi jasnom namjerom da iskaže metafizički sud o čovjeku i vrijednostima njegovog postojanja. Po takvoj projekciji, čovjek sa crnogorskih prostora jeste, u neku ruku, biblijsko biće — neophodni su mu otkrovenje i božanska sila kako bi razumio različite, često vrlo bolne sudbinske putanje. U epilogu romana je prisutno konstantno nemirenje sa sudbinom, rezignacija i nagovještaj ateistički orijentisanih shvatanja. U tom pogledu, ljudsko pravo na pobunu je odslikano kao dokaz individualnosti, posebnosti i slobodarskog duha romanesknih junaka i junakinja.

Na kraju knjige priložen je *Rječnik manje poznatih riječi* u kome ima najviše turcizama, pa tako saznajemo šta znače sve riječi koje ovu knjigu boje posebnom autentičnošću i ljepotom, dajući joj originalnu umjetničku vrijednost (aber — glas, vijest; ava — vazduh; azurele — spremajte se; alčak — mangup; basma — tkanina; vakuf — muslimanska vjerska imovina; gajret — zauzimanje; deverati — životariti; bujrum — izvoli; vuzle — pseto; demirlija — bakrena tepsija; đečerma — prsluk, dunjaluk — svijet, đuturum — starac; zendil — bogat; jazuk — šteta; kismet — sudbina; kuvet — snaga; lazum — potreban; maksuz — naročito; mezar — grob; meit — mrtvac; mutvak — kuhinja; sabah — zora; saćim — tobože; serdžada — prostirka; santrač — ograda; sikterisati — otjerati; ćenifa — klozet; ćepenak — kapak na dućanu; tufan — potop; utija — gvozdена pegla; frtutma — zbrka; čitma — čipka; čoček — turski ples; dženabet — poganac; šedrvan — vodoskok; šućur — hvala Alahu itd.).

Bez Milke Bajić Podaregin i njoj sličnih pisaca kolektivna memorija crnogorskog i srpskog naroda bila bi osuđena na nestanak. Ona je umjetnički realizovala povratak književnosti svojim korijenima, koja — bez obzira na to što je nastala na folklornom kulturološkom obrascu, u brojnim modalitetima svoje naracije — posjeduje moderan strukturni koncept.

⁷ Milka Bajić Podaregin: *Svitanje*, Naš dom, Beograd, 1997, str. 367.

Izvori

- [1] Poderegin Bajić, Milka: *Svitanje*, Naš dom, Beograd, 1997.

Literatura

- [1] Velek, Rene / Voren, Ostin: *Teorija književnosti* (poglavljje: *Priroda i oblici narativne umetnosti*), Nolit, Beograd, 1965.
- [2] Konstantinović, Radomir: *Filozofija palanke* (poglavljje: *Duh palanke kao duh plemena u agoniji*), Nolit, Beograd, 1981.
- [3] Ilić, Aleksandar: *O realizmu*, u knjizi istoimenog naslova (priredio: Aleksandar Ilić), Prosveta — Nolit — Zavod za užbenike i nastavna sredstva, Beograd, 1984.
- [4] Ljuštanović, Jovan: „Prostor i vreme u romanu ‘Svitanje’ Milke Bajić Poderegin“, *Mostovi*, godina XXVII, broj 139–140–141, Međurepublička zajednica Pljevlja, Pljevlja, 1996.
- [5] Racković, Nikola: *Leksikon crnogorske kulture*, DOB, Podgorica, 2009.

Sofija KALEZIĆ

THE PHILOSOPHY OF THE VILLAGE AND PALANKA IN THE
NOVEL *DAWN* BY MILKA BAJIĆ PODEREGIN

Summary

Milka Bajic Poderegin was the first woman from the region of Montenegro to successfully work with a demanding form of a dissolute social and family realistic novel. She began writing the novel *Dawn* around 1963. With her only work, she has preserved from oblivion a period in the history of the Montenegrin and Serbian peoples of Pljevlja, a town depicted in a time between the rule of the Ottoman and Austro-Hungarian Empires. Upon leaving the press, *Dawn* attracted the attention of the reading audience, and in the same year, it was nominated for the Nin Award.

In the work *The Philosophy of the Village and Palanka in the novel “Dawn” by Milka Bajic Poderegin*, Sofia Kalezic illuminates the basic motives in this work, explaining all the reasons that influenced its reduced reception, linking the theme of the work with *the Philosophy of the Palanka* by Radomir Konstantinovic. With this work, the author also brought closer to the readers the artistic appearance of the first Montenegrin female romance writer, describing her unusual life story, whose traces are visible in *Dawn* — a work of partially autobiographical character.

Key words: *Dawn*, village, palanka, family, woman, chronicle, war